

**IJTIMOY TARMOQLARNING YOSHLAR NUTQ BOYLIĞI, MUSTAQIL
FIKRLASHI, YOZMA SAVODXONLIGI VA ADABIY TIL ME'YORLARIGA
TA'SIRI**

Turdikulova Sarvinoz Ural qizi

Navoiy viloyati Navbahor tumani 5-maktab 11-sinf o'quvchisi

Erova Dilfuza Aliqulovna

O'qituvchi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar nutqi va tafakkuriga ko'rsatayotgan ta'siri tahlil qilinadi. Xususan, nutq boyligi, mustaqil fikrlash qobiliyati, yozma savodxonlik darajasi hamda adabiy til me'yorlariga amal qilish masalalari yoritiladi. Tadqiqot davomida ijtimoiy tarmoqlarning ijobiy va salbiy jihatlari muvozanatli tarzda ko'rib chiqilib, yoshlar nutq madaniyatini rivojlantirish bo'yicha takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tarmoqlar, nutq boyligi, yozma savodxonlik, mustaqil fikrlash, adabiy til, internet madaniyati, yoshlar

Kirish

Hozirgi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivoji davrida ijtimoiy tarmoqlar yoshlar hayotining ajralmas qismiga aylandi. Ular nafaqat muloqot vositasi, balki axborot almashish, fikr bildirish va o'zini namoyon etish platformasi sifatida ham xizmat qilmoqda. Ayniqsa, yosh avlodning nutqiy faoliyati va tafakkuri aynan shu muhitda shakllanmoqda. Shu sababli ijtimoiy tarmoqlarning tilga, nutq madaniyatiga va fikrlash tizimiga ta'sirini o'rganish muhim ilmiy masalalardan biri hisoblanadi.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar jadal rivojlanib, ijtimoiy tarmoqlar inson hayotining muhim qismiga aylandi. Ayniqsa, yoshlar o'z vaqtining katta qismini aynan shu

platformalarda o‘tkazmoqda. Bu jarayon ularning nafaqat kundalik muloqotiga, balki nutqiy faoliyati, fikrlash uslubi va yozma savodxonligiga ham sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar orqali tezkor axborot almashinuvi, qisqa va soddalashtirilgan yozish uslubi, yangi so‘z va iboralarning paydo bo‘lishi til rivojida yangi bosqichni yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, mazkur muhit yoshlarning adabiy til me’yorlariga amal qilish darajasiga ham ta’sir qilmoqda. Ko‘plab holatlarda qisqartmalar, aralash til va noto‘g‘ri yozuvlar keng qo‘llanilmoqda. Bu esa til madaniyati va savodxonlik darajasining pasayishiga olib kelishi mumkin. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — ijtimoiy tarmoqlarning yoshlar nutq boyligi, mustaqil fikrlashi, yozma savodxonligi hamda adabiy til me’yorlariga ta’sirini tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism

Ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning nutq boyligiga ikki xil yo‘nalishda ta’sir ko‘rsatmoqda. Bir tomondan, ular yangi so‘z va iboralarni tez o‘zlashtirish imkonini beradi. Turli mavzularda kontent ko‘rish, muhokamalarda qatnashish yoshlarning lug‘at boyligini oshirishi mumkin. Ayniqsa, xorijiy tillardagi materiallar bilan tanishish yangi leksik birliklarni o‘rganishga yordam beradi.

Biroq, ikkinchi tomondan, ijtimoiy tarmoqlarda qisqartirilgan so‘zlar, slanglar, noto‘g‘ri yozuvlar keng tarqalgan. Bu esa yoshlarning adabiy til me’yorlariga rioya qilishiga salbiy ta’sir qiladi. Masalan, so‘zlarni qisqartirib yozish, imlo qoidalariga amal qilmaslik, tinish belgilarini e’tiborsiz qoldirish holatlari ko‘paymoqda. Natijada yozma nutq sifati pasayadi. Mustaqil fikrlash masalasiga keladigan bo‘lsak, ijtimoiy tarmoqlar bu borada ham murakkab ta’sir ko‘rsatadi. Bir tomondan, turli fikrlar va qarashlar bilan tanishish yoshlarning tafakkur doirasini kengaytiradi. Ular o‘z fikrini erkin bildirish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Bu esa mustaqil fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Ammo ko‘plab hollarda yoshlar tayyor fikrlarni qabul qilishga o‘rganib qolmoqda. Trendlar, ommaviy qarashlar va mashhur sahifalar ta’sirida ular tanqidiy fikrlashni yetarli darajada rivojlantira olmaydi. Bu esa mustaqil tahlil qilish qobiliyatining susayishiga olib keladi.

Yozma savodxonlik masalasi ham dolzarbdir. Ijtimoiy tarmoqlarda tezkor yozish ehtiyoji sababli ko'pchilik foydalanuvchilar grammatik jihatdan to'g'ri yozishga e'tibor bermaydi. Natijada imlo xatolari odatiy holga aylanadi. Bu esa yoshlarning umumiy savodxonlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Adabiy til me'yorlari nuqtayi nazaridan qaralganda, ijtimoiy tarmoqlar tilning soddalashuviga va ayrim hollarda buzilishiga olib kelmoqda. Aralash til, ya'ni bir necha til elementlarining qo'shib ketishi keng tarqalgan. Bu esa milliy tilning sofligiga tahdid soladi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlardan to'g'ri foydalanilganda ular katta ijobiy imkoniyatlarni ham taqdim etadi. Masalan, ilmiy sahifalar, ta'limiy bloglar, kitobxonlik guruhlari yoshlarning nutq madaniyatini oshirishga xizmat qilishi mumkin. Bunday platformalar orqali adabiy til namunalarini o'rganish va mustahkamlash mumkin. Ijtimoiy tarmoqlar bugungi kunda yoshlar hayotida axborot olish, muloqot qilish va o'z fikrini ifodalashning eng muhim vositalaridan biriga aylangan. Ushbu platformalar orqali yoshlar turli mavzularda fikr almashadi, yangi g'oyalarni o'rganadi va o'z qarashlarini shakllantiradi. Shu jihatdan qaraganda, ijtimoiy tarmoqlar nutq rivoji uchun muayyan imkoniyatlar yaratadi. Masalan, turli sahifalar, bloglar va muhokama guruhlarida qatnashish orqali yoshlar yangi so'z va iboralarni o'zlashtiradi, o'z nutqini boyitadi. Biroq ijtimoiy tarmoqlarning nutq boyligiga ta'siri har doim ham ijobiy emas. Ko'plab foydalanuvchilar qisqartirilgan shakllardan, inglizcha yoki boshqa tillardan olingan aralash so'zlardan keng foydalanadi. Natijada adabiy til me'yorlariga zid bo'lgan nutq shakllari kundalik muloqotga kirib kelmoqda. Bu esa yoshlarning til sezgirligini pasaytirib, ularning nutqida soddalik va yuzakilikni kuchaytiradi.

Mustaqil fikrlash masalasi ham ijtimoiy tarmoqlar bilan chambarchas bog'liq. Bir tomondan, bu platformalar turli nuqtayi nazarlarni ko'rish, muhokama qilish va solishtirish imkonini beradi. Bu esa yoshlarning tafakkurini kengaytiradi, ularni mustaqil xulosa chiqarishga undaydi. Ayniqsa, ilmiy va tahliliy sahifalar, mualliflik bloglari yoshlarni chuqurroq o'ylashga yo'naltiradi. Ammo boshqa tomondan, ijtimoiy tarmoqlarda ommaviy fikrga ergashish holati kuchli. Mashhur shaxslar yoki trendlar ta'sirida yoshlar ko'pincha

tayyor fikrlarni qabul qiladi va ularni takrorlaydi. Tanqidiy yondashuv yetishmasligi esa mustaqil fikrlashning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Bu holat ayniqsa qisqa videolar va soddalashtirilgan kontent ustun bo'lgan platformalarda yaqqol ko'zga tashlanadi. Yozma savodxonlikka kelsak, ijtimoiy tarmoqlar bu borada ham ikki tomonlama ta'sirga ega. Tezkor yozish ehtiyoji, vaqtni tejash istagi foydalanuvchilarni grammatik qoidalarga e'tiborsiz bo'lishga olib keladi. Natijada imlo xatolari, tinish belgilarining noto'g'ri qo'llanilishi odatiy holga aylanadi. Bu esa yoshlarning yozma nutq madaniyatini pasaytiradi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarni to'g'ri yo'naltirilgan holda foydalanish yozma savodxonlikni oshirish imkonini ham beradi. Masalan, kitobxonlik sahifalari, ilmiy maqolalar, sifatli matnlar bilan tanishish yoshlarning to'g'ri yozish ko'nikmasini mustahkamlaydi. Demak, bu vositaning ta'siri ko'p jihatdan undan foydalanish madaniyatiga bog'liq. Adabiy til me'yorlari nuqtayi nazaridan ijtimoiy tarmoqlar tilning transformatsiyasiga sabab bo'lmoqda. Til doimiy rivojlanishda bo'lsa-da, ijtimoiy tarmoqlarda yuz berayotgan o'zgarishlar ba'zan me'yoriy chegaradan chiqib ketmoqda. Aralash til, ya'ni bir nechta til elementlarining qo'shilishi, sheva va jargonlarning ortiqcha qo'llanilishi adabiy tilning sof shakliga putur yetkazadi. Bu esa kelajakda til madaniyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Xulosa sifatida aytish mumkinki, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning nutqiy va fikriy rivojiga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatayotgan murakkab omildir. Ularni to'g'ri va maqsadli qo'llash orqali ijobiy natijalarga erishish mumkin, aks holda esa salbiy oqibatlar kuchayishi ehtimoli mavjud.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning nutq boyligi, mustaqil fikrlashi, yozma savodxonligi va adabiy til me'yorlariga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu ta'sir ijobiy ham, salbiy ham bo'lishi mumkin. Hammasi ulardan qanday foydalanishga bog'liq. Yoshlar orasida nutq madaniyatini rivojlantirish uchun ularni to'g'ri yozishga o'rgatish, adabiy til me'yorlariga amal qilishni targ'ib qilish zarur. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda sifatli va savodli kontentni ko'paytirish muhim

ahamiyatga ega. Faqat shundagina raqamli muhit yoshlarning intellektual va nutqiy rivojiga xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillardan kelib chiqib aytish mumkinki, ijtimoiy tarmoqlar yoshlar nutqi va tafakkuriga kuchli va ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatmoqda. Ular bir tomondan yangi bilim va so‘z boyligini egallash imkonini berayotgan bo‘lsa, ikkinchi tomondan yozma nutqning soddalashuvi va adabiy me’yorlarning buzilishiga sabab bo‘lmoqda. Ayniqsa, tezkor yozish odati, qisqartmalar va norasmiy ifodalar savodxonlik darajasiga salbiy ta’sir qilmoqda. Shu sababli yoshlarni ijtimoiy tarmoqlardan ongli va maqsadli foydalanishga yo‘naltirish muhim ahamiyatga ega. Ta’lim tizimida nutq madaniyatini rivojlantirishga alohida e’tibor qaratish, adabiy til me’yorlarini mustahkamlash va sifatli kontent yaratishni qo‘llab-quvvatlash zarur. Faqat shunda ijtimoiy tarmoqlar yoshlarning intellektual va nutqiy rivojiga xizmat qiladigan samarali vositaga aylanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1.Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. Toshkent, 2018.
- 2.Mahmudov N. Til va nutq madaniyati. Toshkent, 2020.
- 3.Safarov Sh. Tilshunoslik asoslari. Toshkent, 2019.
- 4.Internet va zamonaviy kommunikatsiya tadqiqotlari. Toshkent, 2021.
- 5.Yoshlar nutq madaniyati bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami. Toshkent, 2022.